

Inimpsühholoogiaga arvestav kriminaalmenetlus

PhD Andreas Kangur

Tartu Ülikooli kriminaalprotsessi lektor

Kriminaalmenetluse reguleerimise olulisimaks lähtekohaks peaks olema see, et menetluskorra järgimine tagab parimad tingimused õige lahendi tegemiseks. Õige lahend tähendab siin sellist lahendit, mis kindlustaks materiaalõiguse eesmärgipärase kohaldamise.

Lahendi tegemine on usaldatud kohtuniku hooleks, ent ka teised kriminaalmenetluses menetleja staatuses olevad tegelased teevad lahendeid, mis mõnel juhul võivad menetluse edasise käigu otsustada. Olgu siis õigusliku või fakti küsimuse otsustamine, on aga igal juhul tegu kognitiivse operatsiooniga – ehk kriminaalmenetlust reguleerides me tegelikult reguleerime vaimset protsessi. Seetõttu peaks olema loomulik, et menetluskorda kujundades peame me arvestama seda, mida me inimese mõtteprotsesside ja neis valitsevate seaduspärasuste kohta teame.

Nii õiguslikku argumentatsiooni kui faktide tuvastamist üritatakse sageli kujutada kui mingit matemaatilis-loogilist tõenäosusarvutust, ent see kujutelm inimeste otsustusprotsessist ei vasta tegelikkusele, nagu psühholoogiateadus on juba mitukümmend aastat tähelepanu juhtinud. Meie kriminaalmenetlus lihtsalt ei taha selle teadmiselega kaasa minna.

Oma ettekandes puudutan lähemalt uuringuid, mis käivad just kohtunike otsustusprotsessi kohta – neid on maailmas mõned tehtud. Mis neist uuringutest järeldub? Ka juuraharidusega professionaalsed kohtunikud ei ole tavaliste inimlike mõtlemis- ja otsustusvigade suhtes immuunsed, ehkki tundub, et seda neilt loodame ja kohati eeldame lausa seadusandlikul tasandil.

Mõnikord pole parema otsustusprotsessi huvides mitte võimalikult suur infohulk, vaid hoopis efektiivne filtreerimine – seda nii informatsiooni sisu, allikate kui esitlusviisi osas. Ettekandes markeerin mõned sõlmkohad kriminaalmenetluses (mitte üksnes Eesti omas, vaid kaasaegses läänemaises kriminaalmenetluses üldse), kus menetluskord psühholoogiateadusega sama sammu ei astu ja arutlen võimalike lahenduste üle.